

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Ušiak Jaroslav – Lasicová Jana
Článok / Article: Strategická a bezpečnostná kultúra Spojených štátov amerických
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

UŠIAK, J., LASICOVÁ, J. 2013. Strategická a bezpečnostná kultúra Spojených štátov amerických. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 16, č. 1, 2013. ISSN 1335 – 2741, s. 83 – 96. Dostupné na internete: http://www.politickevedy.fpmv.umb.sk/userfiles/file/1_2013/USIAK_LASICOVA.pdf.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

STRATEGICKÁ A BEZPEČNOSTNÁ KULTÚRA SPOJENÝCH ŠTÁTOV AMERICKÝCH

Jaroslav Ušiak – Jana Lasicová*

RESUME

The genesis of the development of the strategic culture in the United States is different than the one in European countries. The territorial threats coming from neighbours during the process of formation of the United States cannot be compared with the quest for power taking place in other continents, they were much smaller. The strategic culture developed primarily from the strategic positioning of the country; the future state bordered two oceans that did not represent a threat, on the contrary they were perceived as a tool for communication and future trade relations. The paper focuses on the analysis of the strategic culture of the United States and its formation from the late 18th century to the present. The second part of the paper is devoted to the current definition of security policy and strategic culture, as presented in the National Security Strategy of the United States. Thus, the United States also represent an example of a major shift from the strategic culture of the Cold War strategy that was built only on the military and political instruments to the strategies especially in other non-military aspects of security.

Key words: security policy, strategic culture, United States, National security strategy US, security, defence

Úvod

Strategická kultúra v Spojených štátoch amerických má inú genézu ako v európskych krajinách. Kým v Európe (ale aj v Ázii a v Afrike) formovanie mocenského útvaru a štátu/ríše trvalo veľmi dlho, USA vznikli necelé tri storočia po objavení Ameriky, vtedajšieho nového sveta.¹ Územné nároky boli riešené ako dekolonizácia, ktorá takmer o tri storočia predchádzala masívnu

* Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika, e-mail: jaroslav.usiak@umb.sk.

Doc. PhDr. Jana Lasicová, PhD. pôsobí ako docentka na Katedre bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská republika, e-mail: jana.lasicova@umb.sk.

¹ V roku 1492 Kolumbus objavil Ameriku ako nový kontinent, v roku 1776 získali nezávislosť od Veľkej Británie a v roku 1777 schválili Články konfederácie.

dekolonizačnú vlnu štátov patriacich európskym veľmociam. Teritoriálne hrozby od susedov sa v utvárajúcich Spojených štátoch nemohli porovnávať s mocenskými výbojmi na iných kontinentoch, boli omnoho menšie. Strategická kultúra sa odvíjala od primárnej strategickej polohy územia, budúci štát susedil s dvoma oceánmi, ktoré nepredstavovali hrozbu ale naopak, komunikačné a budúce obchodné cesty. Európske filozofické a politické myslenie empirizmu, racionalizmu a osvietenstva sa v Novom svete, nepoznačenom európskymi stretmi náboženských ideológií, rýchle ujalo a bolo základom politického experimentu založeného na kombinácii idealizmu/liberalizmu, pragmatickej politiky a najmä výnimočnosti, pretože prvé Články konfederácie z roku 1777 nemuseli riešiť dynastické spory.

Vývoj strategickej kultúry Spojených štátov amerických

Od začiatku svojho vzniku boli Spojené štáty americké štátnym útvarom – podľa slov **A. de Tocquevilla** – sformovaným ako „výnimočný štát“ kvalitatívne sa líšiaci od iných štátov. Významnú úlohu tu zohrala aj špecifická identita, ktorá sa v USA nevyvíjala na základe nacionálnej alebo etnickej príslušnosti ale na základe občianskej príslušnosti. Bola to teda „občianska identita“, ktorá všetkým občanom na základe prvej ústavy na svete (17. septembra 1787) vytvorila rozdelený spôsob vlády: prezidentský úrad a dve komory Kongresu (parlamentu). Od európskych parlamentov sa líšil najmä tým, že jeho zakladatelia a tvorcovia zámerne vytvorili nový typ vlády, vnútorne konfliktnej, ako opozíciu k európskemu monarchistickému režimu s absolutistickými právomocami. Spomenutá ústava je v podstate doteraz platná, rozdelila vládu na mnohé parciálne prvky, voliteľné a funkčné v rôznom časovom období, aby nedošlo ku kumulácii a zneužitiu moci. Toto rozhodnutie zakladateľov USA bolo podporené aj prvým dokumentom strategickej kultúry – Monroeovou doktrínou v roku 1823. Boli tu prvýkrát formulované myšlienky nielen vnútornej, ale aj zahraničnej výnimočnosti, t.j. USA sa vyčlenili voči ostatnému svetu ako štát, ktorý si bude určovať zahraničnú politiku a tým aj bezpečnosť štátu vopred určenými, trvalými prioritami a definovať národný záujem ako nemennú kategóriu, nezávislú od vonkajšieho prostredia. Monroeova doktrína je posolstvom nového štátu USA vypovedajúcim o geografickej, politickej, ekonomickej a sociálnej separácii „Nového“ a „Starého“ sveta, vyjadruje kontext občianskej identity občanov a politických lídrov USA ako nezávislého štátu, ktorý si neželá zasahovanie európskych mocností ani do svojich záležitostí, ani

do záležitostí ostatných štátov na americkom kontinente. Problém národnej bezpečnosti v prvej storočnici existencie USA znamenal najmä odstránenie rozporov medzi Severnom a Juhom, ktoré riešila občianska vojna v rokoch 1861-1865. V podstate však išlo o odstránenie feudálnych reziduí (otroctvo, vlastníctvo pôdy), ktoré boli brzdou rozvíjajúceho sa priemyslu na liberálnych základoch. Spolu s touto agendou sa riešila aj otázka slobôd a ľudských práv, náboženských slobôd a rozdelenia kompetencií štátnej a federálnej moci. Z dnešného hľadiska sa táto etapa vývoja strategickej kultúry USA javí ako moderná, pretože riešila otázky sociálnej, politickej a ekonomickej bezpečnosti.

Dôsledkom Monroeovej doktríny bolo aj nezasahovanie USA do I. svetovej vojny, až na konci vojny sa USA zúčastnili bojov v Európe a v Afrike, ale najdôležitejším z úspechov zahraničnej politiky bolo vystúpenie prezidenta **W. Wilsona** a jeho tzv. 14 bodov (1918). Predstavovali liberálne riešenie bezpečnostných problémov vtedajšieho sveta, mali rozšíriť možnosti medzinárodného obchodu a možnosti národov, ktoré sa chceli vymaniť z mnohonárodných ríš inak ako vojnou. Dôležitý bol aj návrh založenia medzinárodnej organizácie ako protiváhy expancionizmu štátov. V podobe Spoločnosti národov sa tak uskutočnili požiadavky osvietenскеj filozofie o rovnosti medzi štátmi a o nebezpečenstve porušenia suverenity.

Po I. svetovej vojne vstúpili teda USA do svetovej politickej arény, s novým typom strategickej kultúry, s úmyslom šíriť liberálne hodnoty do medzinárodnej politiky ako líderský štát. Na druhej strane, USA boli štátom, ktorý v rozmedzí 20. - 40. rokov 20. storočia prvý prijal multilaterálne dohody na základe neintervencčných princípov (zákaz priamych, či nepriamych intervencií vo vnútorných a zahraničných záležitostiach zúčastnených strán), ktoré sa týkali najprv medziamerických vzťahov a po roku 1945 sa transformovali do Charty OSN, ako predikovanie princípov medzinárodného práva platného pre všetky štáty, nielen členov OSN. Charta OSN, Všeobecná deklarácia ľudských práv, Zmluva o Severoatlantickej aliancii sa stali pre USA základnými dokumentmi, v ktorých sa transformovala vlastná politika neintervencie do intervenovania vždy vtedy, ak sú porušované normy medzinárodného práva, ľudské práva, či vnútorná alebo vonkajšia suverenita štátu, ale aj suverenita t.j. sloboda občanov. USA v mnohých doktrínach druhej polovice 20. storočia (Trumanova, Carterova, Bushova) dokázali prepojiť politické požiadavky občanov s národným záujmom USA, vytvoriť doktríny, ktoré boli prijateľné a akceptovateľné pre Kongres aj širokú verejnosť a prostredníctvom americkej

zahraničnej a bezpečnostnej politiky po II. svetovej vojne sa stať jedným z lídrov bipolárneho blokového systému. Aj po zániku bipolarity USA ďalej pôsobia ako koordinátor medzinárodnej politiky, vyjadrenej ideou šírenia demokracie všade tam, kde sú ohrozené ľudské práva, kde sa črtajú konfliktné línie a kde sú ohrozené americké záujmy.

Z hľadiska politickej filozofie táto strategická kultúra USA, ktorá predikuje manažérsku abilitu v medzinárodnej politike pochopiteľná a zrozumiteľná. Z geopolitického hľadiska najmä ruskej geopolitiky vyvoláva pochybnosti o skutočných úmysloch USA, pretože z bezpečnostného a strategického hľadiska môže byť postavenie USA vnímané dvojako. Predstavujú veľmoc, ktorá mala od začiatku 20. storočia ambície na svetové líderstvo, pretože mala a stále má vedúcu pozíciu v bezpečnostných a ekonomických otázkach. Na druhej strane, každá unipolarita v dejinách vyvolávala nárast iných druhov režimov. Prechod k multipolarite, ako USA charakterizujú súčasnú dobu znamená viaceré zmeny: uznanie moci a vplyvu iných veľkých štátov a integračných celkov, uznanie iných prostriedkov nátlaku ako vojny a intervencie a uznanie širokých možností regionálnej, supraregionálnej a globálnej kooperácie vo všetkých oblastiach (ekonomickej, vojenskej, strategickej, širšej bezpečnostnej) ako východiska pre budúci vývoj. Preto je každá nová bezpečnostná stratégia USA zaujímavá nielen z bezpečnostných ale aj morálnych dôvodov. Aká rétorika bude použitá, aby sa USA nespreneverili vlastnej strategickej kultúre? Akým spôsobom budú reflektované neoddiskutovateľné mocenské záujmy, ak majú byť USA verné odkazu svojich zakladateľov? Bude užitočné, ak si pripomenieme niektoré historické medzníky, ktoré tvoria prepojenie osvietenskej idey v pôvodnej strategickej kultúre s dnešnými požiadavkami.

V roku 1947 predložil prezident **H. Truman** Kongresu poslanstvo, v ktorom prezentoval nový povojnový typ politickej kultúry. Bola založená na zadržiavaní komunizmu, t.j. mala zamedziť šírenie komunistických ideí do tých štátov Európy, kde boli pre to boli predpoklady. „Zadržiavanie“ bol eufemizmus podložený zmluvnými podmienkami – USA poskytne pomoc Grécku a Turecku, zároveň v týchto krajinách zriadi americké misie so širokými právami (vojenské základne, ktoré budú mať právo zasahovať do suverénneho politického vývoja štátu na základe zreteľne sformulovanej zodpovednosti USA za medzinárodný poriadok, ktorá bola prítomná už v prvých doktrínach po II. svetovej vojne, napr. aj v doktríne NATO), čo bol počiatok ideologickej a vojenskej bipolarity, ktorú prijala aj druhá strana – tzv. sovietsky blok.

V roku 1957 na túto stratégiu nadviazala doktrína **D. D. Eisenhowera** prednesená Kongresu – o možnosti použitia ozbrojenej sily, ak ktorákoľvek krajina požiada o pomoc pri agresii vykonanej zo strany štátu ovládaného medzinárodným komunizmom. Schválenie tejto doktríny Kongresom umožnilo USA získať rozhodujúce postavenie v regióne Blízkeho a Stredného východu, o ktoré súperili s Francúzskom a Veľkou Britániou, bolo to však postavenie, ktoré bolo len hrozbou a nie skutočným stretom s prenikaním sovietskeho vplyvu do štátov regiónu. Dôležité je, že v tejto doktríne sa začala uplatňovať prvýkrát intervencia ako možnosť riešiť konflikty mimo amerického regiónu „na ochranu svetovej bezpečnosti“.

Nixonova doktrína v ďalšom desaťročí súvisela s americkou traumou z vietnamskej vojny a s hľadaním nových alternatív vzťahov so Sovietskym zväzom, tvrdé odsudzovanie ZSSR sa javilo ako destabilizačný faktor. (Kalický, 2011, s. 57) Posilnenie militantnej časti strategickej kultúry však priniesla Carterova doktrína, ktorá sa v roku 1980 vrátila k priamej intervencii na Arabskom polostrove, bohatom na ropu, čo sa vojensky materializovalo v roku 1991 vo vojne v Perzskom zálive.

Zánikom ZSSR sa pre USA otvorili nové možnosti šírenia nemilitantnej časti strategickej kultúry. Napriek vzniku a rozširovaniu EÚ na prelome milénia, americký vplyv na európsku bezpečnosť a tým aj na globálnu bezpečnosť je veľký. Tým, že USA nepresadzujú zmeny v politických a bezpečnostných modeloch iných štátov, zachovávajú si stále imidž vhodného strategického partnera, ktorý sa zasadzuje o to, aby sa v štáte konali slobodné voľby, aby existovala stranická pluralita a ochrana ľudských práv, skrátka aby politická moc nemohla byť zneužitá. V tomto má USA dve storočia odskúšaný model. Liberalizmus v pozadí je však príčinou, že dobré úmysly zlyhávajú a k slovu sa zasa dostáva konflikt.

USA zažili viac takýchto konfliktov v období, keď sa zdalo, že medzinárodný poriadok sa konsoliduje. 11. september 2001 zásadne posilnil militantnú časť strategickej kultúry. Dôkazom je aj Národná bezpečnostná stratégia USA z roku 2002, ktorá bola základným bezpečnostným dokumentom štátu tej doby, ovplyvnená najmä udalosťami z 11. septembra 2001. V tejto stratégii sa kombinuje realistické prvky **F. D. Roosevelta** o nutnosti udržania americkej vojenskej prevahy s idealizmom **W. Wilsona**, že USA sú povinné šíriť mier a demokraciu na svete. Idey ako bojovať proti terorizmu politicky aj vojensky, zachovávať mier prostredníctvom dobrých multilaterálnych vzťahov, posilniť vojenské schopnosti USA chceli dosahovať prostredníctvom vytvárania

bezprecedentnej sily USA, čím zdôrazňovali zodpovednosť USA za zachovanie a legitimitu liberálneho medzinárodného poriadku. V tejto stratégii sa však objavili i niektoré kontroverzné idey, ako *princíp preemptívnosti* vojenských akcií, kde sa nemusí brať do úvahy medzinárodné právo, ak národu, alebo svetu hrozí bezprostredná hrozba, ak darebácke štáty neútočia konvenčnými zbraňami, vtedy treba preemptívny útok – útok predchádzajúci uskutočneniu hrozby, vykonať okamžite. Proti takýmto hrozbám treba bojovať ešte skôr ako vzniknú, pretože najlepšia obrana je okamžitá ofenzíva ba aj vojna. Ako jeden z prostriedkov je striktno formulovaná snaha o udržanie vojenskej prevahy USA vo svete. Na to je treba budovať a zvyšovať kapacity a obrannú identitu aj nad rámec platných zmlúv tak, aby vznikol dostatočne silný potenciál na odstránenie možných protivníkov, ktorí si tiež chcú budovať svoje vojenské kapacity; poslednou kontroverznou ideou tejto stratégie je *unilateralizmus* – USA nikdy nebudú žiadať povolenie na obranu vlastnej bezpečnosti – nebudú váhať konať samostatne a preemptívne. Hoci sa budú usilovať získať podporu medzinárodnej komunity, právo na sebaobranu je životným záujmom štátu, hoci aj v rozpore s inými zmluvami.

Národná bezpečnostná stratégia z roku 2006 obsahuje niektoré zhodné a niektoré rozdielne prístupy, bola to druhá bezpečnostná stratégia **G. W. Busha**, ktorá bola novelizovaná po negatívnych reakciách spojencov na prvú z roku 2002. Zhoda je v zachovaní nosných pilierov stratégie (globálna vojna proti terorizmu, preemptcia, vojenská nadvláda USA). Princíp preemptívnosti síce zostal zachovaný i v tejto stratégii, no väčší dôraz sa kladie na spoluprácu s partnermi pri riešení dôležitých otázok medzinárodnej bezpečnosti a hľadanie podpory pri ich realizácii. Nové prístupy sa prejavili v rozšírení agendy bezpečnosti nielen na vojenskú ale i na politickú (diplomatickú) úroveň. Boj proti terorizmu musí byť dvojúrovňový – protiterorizmus a demokratické reformy. Rozšírenie agendy o energetickú bezpečnosť tiež svedčí o vnímaní nových hrozieb a rizík. Spolupráca armády a diplomacie, tiež spravodajských služieb sú nevyhnutné. Stratégia však zahŕňa do spolupráce nielen NATO ale aj iné regionálne organizácie a NGO. (Eichler, 2006, s. 38)

Ako uvádza **Z. Dubský**, príprava strategických dokumentov má v USA svoju tradíciu, po II. svetovej vojne bola požadovaná pravidelná periodicita v tvorbe a predkladaní dokumentu, ukázalo sa však, že pravidelnosť nie je možné dodržať práve z toho dôvodu, že Stratégia môže byť aj reakciou na neočakávané udalosti s kauzálnym dopadom na bezpečnosť, alebo súvisí so zmenou administratívy. (Dubský, 2010, s. 44)

Strategická kultúra USA si trvalo zachováva jednu podstatnú črtu z minulosti. USA sa vždy považovali a považujú za ochrancu svetovej bezpečnosti s tým, že prijímajú zodpovednosť aj za výber nástrojov, ktoré túto bezpečnosť zaručujú. Zmena vo vnímaní strategickej kultúry nastala najmä po skončení studenej vojny a po zániku bipolarity, keď sa základný posun v strategickom myslení USA týkal najprv zhodnotenia úlohy hlavného bipolárneho aktéra, z čoho vyplývali rôzne bezpečnostné konotácie realizované najmä zvyšovaním zbrojenia, odstrašovaním a prípadne zadržiavaním nebezpečných ideologických trendov. V súčasnosti v USA nastal zásadný posun v strategickom myslení, ktorý možno charakterizovať ako ústup od bipolarizmu a unilateralizmu smerom k predstave o vodcovstve v multipolárnom svete, ktoré je realizovateľné prostredníctvom preferencie nástrojov používaných v sektorovej bezpečnosti a týkajú sa konkrétne sociálnej bezpečnosti, energetickej bezpečnosti, informačnej bezpečnosti a iných. (Krejčí, 2011, s. 4)

Predstava USA ako lídra v multipolárnom svete sa odráža aj v rôznych paradigmách zahraničnej politiky štátu. Ako uvádza **P. Hlaváček**, zmeny po roku 1945 súvisia s generačnou výmenou spoločenskej reprezentácie USA a spôsobmi akými legitimujú realizáciu vlastných zahranično-politických cieľov. (Hlaváček, 2012, s. 195) Legitimizáciu určovali dva ideové prúdy: internacionalistický a izolacionistický. Autor, ktorý čerpá z konceptu **M. Roskina** ich charakterizuje nasledovne: internacionalistická paradigma legitimizuje predstaviteľov výkonnej moci k asertívnemu využívaniu ozbrojených síl, izolacionistická paradigma legitimizuje vyjednávanie, kompromis a politiku neintervencie. (Hlaváček, 2012, s. 210) striedanie týchto paradigiem a prechodných období medzi nimi súvisí, ako už bolo spomenuté s generačnou výmenou, ale aj s volebnými výsledkami, ktoré dosiahli demokrati a republikáni v uplynulých 70. rokoch.

Zahraničná politika USA po nástupe **B. Obamu** sa odrazila aj v koncepte Národnej bezpečnostnej stratégie USA z roku 2010 a reprezentuje paradigmu izolacionistickú, neintervennú. Potvrďuje to dôraz na vyjednávanie v krízových oblastiach, snahu o dosiahnutie détente a sťahovanie vojenskej sily zo zahraničia. Americká spoločnosť je z vojny proti terorizmu unavená, začína sa fáza nekonfrontačnej zahraničnej politiky.

Národná bezpečnostná stratégia USA z roku 2010

Národná bezpečnostná stratégia USA z roku 2010 pokračuje v trende, aký USA zaujali na konci 20. storočia s tým, že reaguje na nové výzvy podľa hesla „svet je taký aký je, preto musíme hľadať vhodnú stratégiu“. (National Security Strategy, 2010)

Do sveta na prahu 21. storočia patria vojny zapríčinené ideológiou, náboženským a etnickým napätím, konflikty kvôli identite ale aj nukleárne nebezpečenstvo, najmä proliferácia nukleárných zbraní, ekonomická nestabilita, znižovanie kvality environmentálneho prostredia, narušenie potravinovej bezpečnosti a zdravia populácie, ako aj ďalšie hrozby súvisiace s modernou dobou.

Pre Američanov je temným miestom začiatku storočia a tisícročia 11. september 2001, pretože útok na vybrané objekty neohrozoval len USA a americké záujmy, ale celú bezpečnostnú architektúru demokratického sveta, jeho hodnoty a ľudskú dôstojnosť. Preto USA, spolu s aliančnými partnermi zahájili odvetný boj v Iraku a Afganistane, nebol to však útok na ľud a ekonomiku týchto štátov, ale na štruktúry terorizmu reprezentované najmä Al-Kajdou, ako aj na hrozby nekontrolovateľnej proliferácie ZHN, ktoré narastali v týchto štátoch tým viac, čím veľkorysejšie sa USA stavali k zachovaniu osobitosti vývoja krajín, v ktorých demokracia ešte nezvíťazila. Národná bezpečnostná stratégia USA z roku 2010 teda znamená komplexné prehodnotenie doterajšej zahraničnej a bezpečnostnej politiky štátu s tým, že je nutné nájsť rovnováhu medzi národnou bezpečnosťou a morálnou zodpovednosťou, ktorá USA diktuje, aby sa pokúsili afirmovať vlastné overené hodnoty všade tam, kde to môže priniesť prospech pre celé ľudstvo.

Tento úvodný text Národnej bezpečnostnej stratégie USA z roku 2010 evokuje viaceré analytické roviny. V prvom rade je to potvrdenie výnimočného statusu USA. Povedané slovami amerického filozofa **R. Rortyho** – najdôležitejším americkým národným záujmom je šíriť vlastné liberálne a odskúšané hodnoty všade na svete, pretože to USA považujú za svoju historickú úlohu. (Blackmore, 2003, s. 7-11) Ako uvádza **R. Rorty** národný záujem vyjadruje len to, čo súvisí so základnou témou americkej strategickej kultúry, o ktorej sme sa zmienili vyššie.

Je treba si všimnúť ďalšie dve analytické roviny Stratégie, druhá súvisí s traumou 11. septembra 2001 a tretia s možnosťou využívať vojenskú silu nielen na odstrašovanie. Tieto tri analytické roviny vytvárajú špecifickú štruktúru

stratégie smerujúcu „cez morálnu zodpovednosť k multilateralizmu“, aj prostredníctvom diplomacie, ktorej sa prikladá väčšia dôležitosť ako v predchádzajúcich stratégiách. Napriek tomu, že úvodná časť Národnej bezpečnostnej stratégie USA z roku 2010 je zostavená v duchu klasických amerických ideí, je už naznačená aj zmena postoja k ostatným mocnostiam, s ktorými chce USA spolupracovať, nie sú to už len spojenci z NATO, ale najmä štáty patriace do zoskupenia BRIC (Brazília, Rusko, India, Čína), ďalej spolupráca so skupinou G-20, čo potvrdzuje vyššie spomenutý príklon k multilateralizmu.

Základnou prioritou, ktorú Stratégia uvádza je ochrana amerických občanov a ich bezpečnosti. Ak má byť táto úloha splnená, je potrebné reagovať na všetky hrozby a riziká, ktoré ohrozujú americký ľud. Je to na prvom mieste dodržiavanie zásadných postojov pri antiproliferačných politikách, pri režime stanovujúcom znižovanie jadrového arzenálu a pri dodržiavaní zmluvných pravidiel vyplývajúcich z NPT. Táto politika zároveň predurčuje aj postoje USA k štátom ako Irán, Severná Kórea, pretože tieto štáty predstavujú zraniteľnosť medzinárodnej bezpečnosti aj nekontrolovateľnou jadrovou aktivitou aj živnou pôdou pre zásobovanie zbraňami a komponentmi pre teroristické skupiny.

Hodnota ľudského individua a humánne hodnoty sú často zdôrazňované aj v tejto Stratégii. (National Security Strategy, 2010, s. 4-5) Na ich udržanie je potrebné naďalej posilňovať moc a vplyv USA, aj keď vojenská sila nemusí byť tým najdôležitejším nástrojom. USA musia posilňovať najmä medzinárodné právne normy, obraňovať ľudské práva a napomáhať vzniku a rozvoju tých hnutí, ktoré smerujú k mierovým a demokratickým zmenám. Je potrebné podporovať rozvoj inštitúcií všade tam, kde sa môžu zmeniť krehké režimy na stabilné a kde tieto nové inštitúcie budú sprostredkovane pôsobiť na rekondiliáciu a rozvoj dialógu s represívnymi vládami. Rovnako je nutné podporovať tie inštitúcie, ktoré posilnia ekonomiku a ľudské práva, pretože ekonomická sloboda a ľudská dôstojnosť sú tie faktory, ktoré môžu pôsobiť naprieč štátmi a režimami a v konečnom dôsledku budú zárukou bezpečnosti nielen pre občanov USA ale aj v globálnom meradle, pri stále sa rozširujúcich ekonomických, informačných, vedeckých a kultúrnych kontaktoch.

V texte Stratégie sa uvádza, že implementácia tejto agendy do života nebude ľahká. Najmä preto nie, že asymetrické hrozby vyžadujú posilňovanie vojenských kapacít, ich modernizáciu a prepojenie s civilnými expedičnými kapacitami. Dôležitá je aj spôsobilosť spravodajských služieb, prepojenosť a synchronizácia agendy s diplomaciou, aby bola dosiahnutá vysoká

komunikačná efektívnosť nielen v domácej ale aj v globálnej bezpečnosti. Amerika má všetky predpoklady byť príkladom pre harmonizáciu domácich i zahraničných inštitúcií, ktoré majú vo svojej agende bezpečnosť. Dôležitým prvkom je i oprávnený predpoklad prosperity, keďže americká ekonomika je v Stratégii USA charakterizovaná ako rastúca, inovácií schopná a otvorená medzinárodnej spolupráci. Súčasná americká ekonomika neguje izolacionizmus, z toho vyplýva ja jej globálna angažovanosť a odmietanie izolacionizmu aj v iných oblastiach.

Súčasná americká moc, ako ju definuje Stratégia USA, je založená na vojenskej sile, ekonomike, ľudských právach a slobodách i globálnej angažovanosti. (Dubský, 2011, s. 46) Táto moc je vnímaná aj ako základná záruka bezpečnosti občanov USA.

Národná bezpečnostná stratégia USA z roku 2010 definuje tieto trvalé americké záujmy:

- bezpečnosť USA, jej občanov, spojencov a partnerov;
- silná, inovatívna a rastu schopná ekonomika otvorená medzinárodnému ekonomickému systému;
- ochranu univerzálnych hodnôt doma aj vo svete;
- dodržiavanie medzinárodného poriadku, kde si USA zachováva vedúcu pozíciu pri ochrane mieru a bezpečnosti prostredníctvom dobrej spolupráce aj pri globálnych výzvach.

Globálne bezpečnostné prostredie sa počas dvoch dekád po skončení studenej vojny výrazne zmenilo z hľadiska politiky aj z hľadiska pôsobenia počtu aktérov, najmä neštátnych. Stratégia zdôrazňuje, že Spojené štáty v poslednej dekáde viedli dve vojny, obe v znamení deštruovania sietí, ktoré ohrozovali a stále ohrozujú medzinárodnú bezpečnosť. Okrem týchto hrozieb stále čelia i globálnym hrozbám ako sú surovinové krízy, pandémie, klimatické zmeny, medzinárodný organizovaný zločin a nebezpečenstvá vyplývajúce z existencie zlyhávajúcich štátov. V sociálnej sfére naďalej existujú regionálne hrozby vyplývajúce z kultúrnych a etnických tenzií, dôsledkov urbanizácie a naopak vyľudňovania mnohých teritórií. Toto všetko má vplyv na zmenu globálnej politickej klímy. Európa je zjednotená v EÚ, je to stabilné a mierové územie. Rusko sa usiluje o posilnenie svojho medzinárodného postavenia v oboch smeroch – na východ aj na západ. India a Čína sa stávajú globálnymi hráčmi. Vznikajú nové geopolitické trasy z Latinskej Ameriky cez Afriku a Pacifik bez účasti USA. Pre USA to znamená hľadanie novej rovnováhy vzťahov,

cestou partnerstva, cestou imigračných opatrení, ale aj cestou vytvárania dobrých služieb, tam kde je to potrebné.

Táto úloha pre Ameriku nie je nová, pretože aj po oboch svetových vojnách pripravovala pôdu pre inštitucionálnu spoluprácu na medzinárodnej úrovni, pre ekonomickú pomoc a pre elimináciu tých prvkov svetovej politiky, ktoré smerovali k autoritárskym režimom. Teraz sa USA znova ocitá v pozícii, keď môže iniciovať prehlbovanie vzájomných vzťahov medzi národmi a štátmi. Stratégia uvádza, že to je možné dosiahnuť nasledovnými aktivitami:

- posilňovať americký vplyv vo svete tak, aby na prvom mieste bolo šírenie demokratických hodnôt, to platí pre všetky zložky – vojenskú, diplomatickú, rozvojovú pomoc, ostatné služby a inštitúcie, aby výsledkom bolo globálne mierové prostredie s ekonomickou prosperitou; ak sa prioritami amerického vplyvu statnú oblasti ako vzdelanie, veda a technika, zdravie a výživa, ochrana fiškálnej politiky a obchodu, nemôžu byť partnerské vzťahy s inými štátmi narušené;
- dodržiavať záväzky, čo znamená plniť právne záväzné i morálne kategórie ako imperatívy historických i súčasných vzťahov; americká strategická kultúra je postavená na medzinárodne platných normách a pravidlách, spolupráca znamená uznanie partnerstva na rovnakej hodnotovej úrovni, alebo aspoň hľadanie, facilitácie, či nadväzovanie partnerského dialógu tak, aby záväzky boli splniteľné zo strany zúčastnených aktérov, rešpektovaná vôľa národov a štátov, akceptované výnimky, ak nie sú v rozpore s medzinárodnými normami. (National Security Strategy, 2010, s. 9)

Dodržiavanie záväzkov kladie úlohy najmä pre americkú diplomaciu. Diplomacia je tým nástrojom, ktorý môže zabrániť konfliktom, posilniť ekonomickú spoluprácu ale aj umožniť vznik tých inštitúcií, ktoré postupne rozvinú demokratické zmeny v slabých a zlyhávajúcich štátoch. Vojenská diplomacia spolu s vojenskými silami môže posilňovať vzájomné záväzky súvisiace s bezpečnosťou štátu ako aj so zahraničnopolitickou agendou. Konkrétna stratégia USA v zmysle bezpečnosti bude mať tieto komponenty:

- postupná redukcia ozbrojených síl v rámci ISAF (Afganistan) s tým, že asistencia síl USA bude naďalej pokračovať v spoluprácu s afganskými ozbrojenými silami;
- v spolupráci s OSN a afganskou vládou bude USA podporovať demokratické zmeny v krajine, ďalej zmeny, ktoré prinesú pokrok

v poľnohospodárstve a v dodržiavaní ľudských práv, z demokratického hľadiska je spolupráca medzi USA a Afganistanom vyhodnotená ako perspektívna;

- vo vzťahu k Pakistanu bude USA vychádzať z toho, že nemožno stotožňovať pakistanský národ so skupinami extrémistov páchajúcich násilné činy namierené proti medzinárodnej bezpečnosti, úlohu posilňovať rozvoj a demokraciu v Pakistane pokladá USA za dlhodobú s možnosťou vytvoriť strategické partnerstvo;
- použitie sily definuje NBS USA najmä v súvislosti s predchádzajúcimi tromi komponentmi, použitie sily je však vyhradené na ochranu civilného obyvateľstva a v prípade humanitárnej krízy. Je podmienené platnými medzinárodnými normami, ktoré platia v prípade konfliktu a umožnené schválením kompetentnej inštitúcie prostredníctvom rezolúcie. Ak je použitie sily nevyhnutné, vždy musí byť legitímne, musí mať širokú medzinárodnú podporu a musia ho legitimizovať inštitúcie ako NATO a BR OSN. (National Security Strategy, 2010, s. 11)

USA si však vyhradzuje právo unilaterálnej akcie, ak je nevyhnutné ochrániť vlastný štát a jeho záujmy, podľa právnych štandardov, ktoré platia v USA pri použití sily. To sa týka hrozieb pre občanov USA ale aj príslušníkov ozbrojených síl, mužov i žien, ak sú ohrozené ich životy pri vykonávaní vojenskej misie, ktorou ich poveril štát. (National Security Strategy, 2010, s. 12)

Záverečné časti NBS USA z roku 2010 sa nesú v duchu moderných amerických stratégií a doktrín prijatých v posledných dvoch dekádach. Sú tam časti venované regionálnym konfliktom na Blízkom východe, bezpečnosti kyberpriestoru, posilňovaniu vzdelania a zvyšovaniu hodnoty ľudského kapitálu, významu vedy a techniky a ekonomickému rastu, posilňovaniu demokracie a ľudských práv, strategickým partnerstvám so susedmi (o. i. aj arktické záujmy), čo znamená, že NBS USA z roku 2010 reflektuje bezpečnosť v súlade s najnovšími trendmi výskumu v tejto oblasti ľudského poznania: bezpečnosť ako taká sa týka každej oblasti ľudského konania a medzinárodnej politiky, hoci väčšina ľudskej populácie ju ešte stále vníma najmä ako vojenské hrozby pre štát a násilné činy voči ľudskej populácii.

Záverečné vety NBS sú návratom k pojmu zodpovednosť, ktorý bol použitý na začiatku studenej vojny ako jeden z pojmov strategickej kultúry USA. Práve preto, že USA sa v Stratégii definujú ako veľmoc, ako líder medzi štátmi, nesú aj najväčšiu zodpovednosť za bezpečnosť sveta.

Záver

Stratégia bola podrobená v roku 2011 prvému zhodnoteniu zo strany USA, kde vytýčili svoje úspechy a stanovili pokračujúce ciele, medzi inými tu zostali úlohy ako napr. pokračovanie boja proti terorizmu aj po smrti **Usama bin Ládina**, hľadanie nových strategických partnerov najmä aj v oblasti ázijsko-pacifického regiónu aj v oblasti vojenskej kooperácie, alebo ochrane kyberpriestoru. Dôležité je aj prehodnotenie výšky výdavkov na zbrojenie, ktoré musia USA vynakladať. Zaujímavé sú aj postoje prenesenia zodpovednosti zo strany USA na tie štáty, kde USA pôsobia pri riešení a predchádzaní konfliktov. (Sustaining U.S. Global Leadership..., 2012)

Už po prvom roku uverejnenia novej Stratégie sa ozvali kritické hlasy na prehodnotenie cieľov stratégie, **N. Zenko** poukázal (Zenko, 2011) na tri zásadné rozpory praktického uplatnenia cieľov stratégie: 1) nie všetky čiastkové stratégie, ktoré mali nadväzovať na hlavnú národnú stratégiu sa podarilo rozpracovať a implementovať do praxe; 2) hoci vojenský a politický predstavitelia opakujú ako svoju mantru: redukovanie rozpočtu na obranu/bezpečnosť, v súčasnosti stále chýba diskusia o tom, kde a ako, a akým spôsobom zladíť redukciu výdavkov s politickými cieľmi stratégie; 3) snaha o budovanie nových partnerstiev a snaha o to, aby títo partneri prijali rovnaké strategické myslenie ako USA (boj o rovnaké ciele a záujmy), sa nemusí stretnúť s úspechom v rovnakej úmere ako bude klesať americká moc vo svete.

Literatúra:

- BLACKMORE, S. 2003. *Consciousness: An Introduction*. New York: Oxford University Press, 2003. 460 s. ISBN 0-19-515343-X.
- DUBSKÝ, Z. 2011. Národní bezpečnostní strategie USA 2010. In *Doktríny mocností a nejdůležitějších aliancí na počátku 21. století*. Praha: Professional Publishing, 2011. ISBN 978-80-7431-054-6, s. 44-52.
- EICHLER, J. 2012. *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012. 216 s. ISBN 978-80-246-1956-9.
- EICHLER, J. 2006. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2006. 304 s. ISBN 80-7278-326-2.

- HLAVÁČEK, P. 2012. Paradigmata americkej zahraničnej politiky aneb Legitimace moci pomocí „Mnichova“ a „Vietnamu“. In *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* č. 3, 2012, ISSN 1802-0364, s. 193-221.
- KALICKÝ, J. 2011. *Vojensko-politické stratégie USA v období studenej vojny*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2011. 108 s. ISBN 978-80-557-0226-1.
- KREJČÍ, O. 2011. Doktrínálné myslenie. In *Pro a Proti*, č. 2011/4, Praha: Res Publica, 2011. 11 s.
- National Security Strategy*. 2010. Washington: The White House, 2010. 52 s. [cit. 11.07.2012]. Dostupné na internete: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.
- Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*. 2012. Washington: The White House, 2012. 16 s. [cit. 11.07.2012]. Dostupné na internete: <http://fulltextreports.com/2012/01/05/sustaining-u-s-global-leadership-priorities-for-21st-century-defense/>.
- ZENKO, M. 2011. *U.S. National Security Strategy: Rhetoric and Reality*. 2011. [cit. 11.07.2012]. Dostupné na internete: <http://blogs.cfr.org/zenko/2011/08/15/u-s-national-security-strategy-rhetoric-and-reality/>.